

ZUTENDAAL, TIENDENSTRAAT 5-8

Archeologienota: Programma van maatregelen.

RAPPORT NR. 1003

Titel

Archeologienota Zutendaal, Tiendenstraat 5-8: Verslag van Resultaten

Auteur(s)

Mitchell van Baal & Jeroen Verrijckt

Erkende archeoloog

2015/00053 - Jeroen Verrijckt

Projectnummer J. Verrijckt

2022-022

Projectnummer Onroerend Erfgoed

2022B29

Plaats en datum

Beerse, 15/06/2022

INHOUD

Inhoud.....	2
1 Administratieve gegevens	3
1 Gemotiveerd advies	4
1.1 Aanleiding vooronderzoek.....	4
1.2 Resultaten vooronderzoek	4
1.3 Afweging noodzaak verder onderzoek	6
2 Programma van maatregelen	8
3 bibliografie	9

1 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcode J. Verrijckt		2022-022
Projectcode Onroerend Erfgoed		2022B29
Locatie	Provincie	Limburg
	Gemeente	Zutendaal
	Straat	Tiendenstraat
Kadastrale gegevens	Gemeente	Zutendaal
	Afdeling	2 ^{de} Afdeling
	Sectie	Sectie D en E
	Percelen	1039PO10, 1039R10, 1039S10, 431A25, 431E25, 431F25, 431F27, 431G27 en 431L28
Coördinaten	Noordoost	X: 232491.287 Y: 179100.274
	Noordwest	X: 232154.300 Y: 179178.040
	Zuidoost	X: 232339.457 Y: 178881.788
	Zuidwest	X: 232066.905 Y: 179039.172
Oppervlakte onderzoeksgebied		Ca. 67 009 m²
Oppervlakte bodemingreep		Ca. 29 832 m²
Erkend Archeoloog		2015/00053 - Jeroen Verrijckt

1 GEMOTIVEERD ADVIES

1.1 Aanleiding vooronderzoek

De aanleiding van het vooronderzoek is de aanvraag van een omgevingsvergunning voor de sloop van een luifel, de bouw van een opslaghal, het plaatsen van betonnen stapelblokken aan de Tiendenstraat te Zutendaal (prov. Limburg). Meer informatie over de aanleiding van het vooronderzoek is terug te vinden in het verslag van resultaten.

1.2 Resultaten vooronderzoek

Het te onderzoeken plangebied is gelegen aan de Tiendenstraat te Zutendaal (prov. Limburg). In de historische bronnen komt de gemeente pas voor vanaf de 13de eeuw. Van 1292 tot 1342 wordt de gemeente benoemd als *Suerbroeck*; vanaf 1345 als *Zutendaal*. Eertijds maakte de gemeente deel uit van het heerlijkheid Genk en was het onderworpen aan de schepengbank van Genk. In 1304 schenking van het patronaatsrecht door Arnold V aan de abdij van Averbode; tienderecht verdeeld tussen abt en pastoor. De oudste nederzettingen zijn gelegen bij de beekbronnen: Papendaal ten noordwesten, Zutendaal in het centrum, Gerbroek ten zuiden, Stalken en Roelen ten zuidoosten. Later zijn er vestigingen op het plateau: Wiemesmeer ten noorden, Gewaai en Besmer ten oosten. Op het 18de en 19de -eeuws kaartmateriaal omvat het onderzoeksgebied twee delen van een heidegebied, gelegen langsheen een diagonaal lopende (veld)weg. Rondom het onderzoeksgebied bevinden zich verschillende vennen. Op de topografische kaarten van 1873 en 1904 is binnen het onderzoeksgebied een (deel van een) ven gelegen. Enige bebouwing verschijnt binnen het onderzoeksgebied op de topografische kaart van 1969 tussen de reeds aangehaalde (veld)weg en de voorloper van de Kanaalstraat. De voorloper van het huidige metaalverwerkingsbedrijf is zichtbaar tussen beide wegen op de orthofoto van 1971. De hedendaagse situatie (metaalverwerkingsbedrijf) kan pas op de orthofoto uit 2000-2003 worden waargenomen. Hierbij is op orthofoto uit 1979-1990 een uitbreiding van het metaalverwerkingsbedrijf zichtbaar.

Het onderzoeksgebied kent op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM II) een hoogte tussen ca. 61,38 m en 65,19 m +TAW. Hierbij is het zuidoostelijk deel van het onderzoeksgebied hoger gelegen dan het zuidwestelijk, het westelijk, het noordwestelijk, het noordelijk en het noordoostelijk deel. Derhalve helt het onderzoeksgebied geleidelijk aan af, van het zuidoosten naar het zuidwesten, het noordwesten, het noorden en het noordoosten. Het verschil in hoogte tussen het zuidoostelijk en de andere delen van het onderzoeksgebied kan waarschijnlijk in verband gebracht worden met de aanleg van het nabijgelegen Albertkanaal en het hiermee gepaard gaande grondverzet, alsook de bouw van de brug over het Albertkanaal. Landschappelijk gezien, situeert het onderzoeksgebied zich op de overgang tussen een lager gelegen zone in het zuidwesten en een hoger gelegen zone in het noordoosten. Het onderzoeksgebied is gelegen aan het tussen 1930 en 1939 kunstmatig aangelegde Albertkanaal die de Maas te Luik met de Schelde te Antwerpen verbindt. De dichtstbijzijnde (natuurlijke) waterloop vormt de Zutendaalbeek, gelegen op ca. 133 m afstand (in vogelvlucht) van het onderzoeksgebied. De Zutendaalbeek maakt, net zoals de Munsterbeek, deel uit van het grotere riviersysteem van de Demer. Samengevat, situeert het onderzoeksgebied zich op de overgang tussen een lager gelegen zone, een onderdeel van de vallei van de Demer, in het zuidwesten en een hoger gelegen zone, het plateau van de Kempen, in het noordoosten. Binnen het onderzoeksgebied komen volgens de bodemkaart van Vlaanderen vijf bodemtypes voor. In het zuidelijke deel wordt OB of bebouwde zone gekarteerd. Het centrale deel wordt gekarteerd als Zeg. Dit bodemtype bestaat uit natte zandbodems met duidelijke ijzer en/of humus B horizont. In het noorden worden de bodemtypes Zdgt, Zcg1t en Zdg gekarteerd. Zdgt en Zdg verwijzen naar matig

natte zandbodems met duidelijke ijzer en/of humus B horizont. Deze Podzolprofielen hebben de bovengrond gemeen. **Zcg1f** verwijst naar matig droge zandbodems met duidelijk ijzer en/of humus B horizont. Het oriënterend bodemonderzoek geeft aan dat er tot een diepte van 1 à 2 m recente verstoringen aanwezig zijn.

Verder zijn er ook verschillende verontreinigingen aanwezig binnen het plangebied. Hieronder bevinden zich sterk gereduceerde pakketten. De onderliggende sedimenten zijn zandig. Deze verstoringen gelden ook voor de noordoostelijke delen van het terrein, welke op de bodemkaart anders gekarteerd staan. Ook hier geldt eerder een OB-bodemtype, waar de bodemopbouw gewijzigd is door het ingrijpen van de mens. **Gelet op de landschappelijke ligging van het zuidoostelijk deel van het onderzoeksgebied (de zone van de geplande werken), in de lager gelegen, natte beekvallei van de Zutendaalbeek, en de bodemkundige situatie, zijnde bebouwde zones en zones waar de oorspronkelijke bodemopbouw door het ingrijpen van de mens gewijzigd is (OB), evenals de aangetoonde verstoringen tot 1 à 2 m-mv en verontreinigde gronden, is er een zeer lage tot lage verwachting voor artefactensites uit de Steentijd en sporensites vanaf het Neolithicum aanwezig.**

Het onderzoeksgebied kent geen archeologische en historische gegevens. De ruime omgeving van het onderzoeksgebied kent eveneens weinig archeologische vondstlocaties. In de ruime (straal: 1 km) en de directe omgeving (straal 500 m) van het onderzoeksgebied komt volgens de CAI-kaart één archeologische waarde voor. Zo vond in 1790 tijdens de Luikse omwenteling (1789-1791) nabij de Bilzerweg de Slag bij (de) Hesselsberg plaats, tussen de "Patriotten" onder leiding van de Graaf de Blois de Cannebourg en de "Palatijnen" onder leiding van Graaf d'Isembourg. Het aantal troepen die langs beide zijden deelnamen aan de veldslag is tot op heden onbekend. Het eigenlijke slagveld bestaat de zone van Hesselberg, gelegen tussen de Bilzerweg in het westen, de Broekmolenweg in het oosten en de Watermolenweg in het zuiden. Tot op heden blijft de bewaringstoestand van het slagveld onbekend. Rondom het onderzoeksgebied bevinden zich drie gebieden zonder archeologie met ID-nummer: 121524, 125881 en 123208. In de ruime en de directe omgeving van het onderzoeksgebied werden volgens de CAI-kaart geen vondsten, sporen en/of structuren aangetroffen uit de Metaaltijden, de Romeinse periode en de Middeleeuwen. **Op basis van de gekende archeologische en historische waarden, is er een zeer lage tot lage verwachting voor sites uit de metaaltijden, de Romeinse periode en de Middeleeuwen (Vroege, Volle en Late middeleeuwen).** Ondanks de nabijheid van de Slag bij (de) Hesselsberg is **de verwachting voor archeologische sites uit de recentere perioden (Vroegmoderne en Moderne Tijd) laag.** Dit omdat er tijdens onderzoeken die binnen het CAI terrein uitgevoerd zijn, nagenoeg geen sporen of vondsten zijn teruggevonden, op één musketkogel na, die te relateren zijn aan deze slag. Verder wordt het algemeen potentieel ook laag geacht door de aanwezige verstoringen en verontreinigingen uit het oriënterend bodemonderzoek.

De opdrachtgever plant de sloop van een luifel, de bouw van een opslaghal en het plaatsen van betonnen stapelblokken. Hierbij wordt de bestaande luifel in het noordoostelijk deel van het onderzoeksgebied afgebroken. De sloop van de luifel zal enkel bovengronds plaatsvinden. De opslaghal (84,6 m en 50 m) zal door middel van betonpoeren gefundeerd worden. De betonpoeren worden aan de buitenzijde om de 50 m aan de binnenzijde om de 10 m aangelegd. De opslaghal wordt over de gehele oppervlakte (4 250 m²) voorzien van een gepolierde betonplaat. Het onverharde werkerf wordt in het zuidoostelijk deel van het onderzoeksgebied voorzien van een nieuwe verharding (beton, asfalt en steenslag). Langsheen de perceelgrens worden in het zuidoostelijk deel van het onderzoeksgebied op de nieuwe verharding muren uit betonnen stapelblokken, her en der aangevuld met een draadafspanning, aangelegd. De lengte en de hoogte van de muren is afhankelijk van muur tot muur. Verspreid worden met behulp van de betonnen stapelblokken interen compartimenten gecreëerd. Tussen de opslaghal, de muren van betonnen stapelblokken en de draadafspanning wordt een kleinschalige groenzone gecreëerd.

Algemeen kan aangenomen worden dat de opslaghal (de betonpoeren) tot op een diepte van 80 cm -mv. (vorstvrije zone) gefundeerd zal worden. Nutsvoorzieningen worden aangelegd op een maximale diepte van ca. 80 cm -mv.

Groenaanleg gebeurt doorgaans op een diepte tussen ca. 20 en 35 cm -mv. De aanleg van verhardingen vindt plaats op een diepte tussen ca. 35 en 50 cm -mv. De muren van betonnen stapelblokken worden aangebracht op de betonplaat en brengen bijgevolg geen verdere bodemingrepen met zich mee. Het aanleggen van nieuwe verhardingen en groenaanleg zal evenwel geen bijkomende verstoring met zich meebrengen, gezien de terrein al tot 1 à 2 m verstoringen kennen en verontreinigd zijn. Ook van de opslaghal wordt verwacht dat de funderingen niet tot deze dieptes zullen reiken, gezien ze op een diepte van 80 cm-mv gefundeerd worden. Hetzelfde geldt voor de nutsleidingen, welke evenwel worden aangelegd op een diepte van 80 cm-mv.

Op basis van bovenstaande gegevens is er een zeer lage tot lage archeologische verwachting toe te schrijven voor sites uit de steentijd. De verwachting voor sites uit de Metaaltijden, de Romeinse periode, de Middeleeuwen (Vroege, Volle en Late Middeleeuwen) en sites uit de recentere perioden (Vroegmoderne en Moderne Tijd) is ook eerder (zeer) laag. De aanwezigheid van verstoringen tot 1 à 2 m-mv diepte, evenals verontreinigingen door o.a. asbest, minerale oliën en zware metalen kan dit lage potentieel herleiden tot quasi onbestaande. Tevens zullen de geplande werken overwegend gesitueerd zijn binnen de bestaande verstoorde pakketten.

Op basis van bovenstaande archeologische verwachting kan een potentieel op kennisvermeerdering geformuleerd worden.

Gelet op het (zeer) lage archeologisch potentieel, het historisch terreingebruik, gekende recente verstoringen en de bodemkundige situering van het plangebied, is er een laag potentieel op kennisvermeerdering aanwezig. Gelet op de aanwezige bodemvervuiling binnen het plangebied, is verder archeologisch onderzoek ook niet verantwoord inzake de veiligheid van de uitvoerend archeologen.

1.3 Afweging noodzaak verder onderzoek

Na een uitgebreide bureaustudie waarbinnen historische, cartografische, geologische, geografische en bodemkundige bronnen werden onderzocht en teruggekoppeld aan het hedendaagse terreingebruik en de bouwplannen van de opdrachtgever, kan geconcludeerd worden dat de terreinen zwaar vervuild werden in het verleden. Tevens bleek dat het terrein een (zeer) laag archeologisch potentieel kent.

Na een fase in het vooronderzoek volgt geen verder vooronderzoek, zonder ingreep in de bodem of met ingreep in de bodem, indien op basis van de reeds uitgevoerde fase(s) van het vooronderzoek voldoende informatie gegenereerd is om (Code van Goede Praktijk, p. 31):

1. Een archeologienota of nota op te maken die de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende staakt, of;

2. Een archeologienota of nota op te maken die het ontbreken van potentieel op kennisvermeerdering afdoende staakt (doordat de geplande bodemingrepen geen impact hebben op het eventueel aanwezige erfgoed of doordat verder onderzoek van het aanwezige erfgoed geen nuttige kenniswinst zou opleveren), of;

3. Een archeologienota of nota op te maken die de noodzaak voor een archeologische opgraving staft én een plan van aanpak hiervoor biedt, of;
4. Een archeologienota of nota op te maken die de mogelijkheid voor een behoud in situ staft én een plan van aanpak hiervoor biedt.

Na het bureauonderzoek, kon op basis van deze fase van het vooronderzoek voldoende informatie gegenereerd worden om aan te tonen dat er bij verder archeologisch onderzoek nauwelijks kenniswinst te behalen valt, door de hoge waarschijnlijkheid van het afwezig zijn van een archeologische site (punt 1 & 2). Uit oriënterende boringen uitgevoerd door SANECO in 2017 blijkt dat de bodem tot 1 à 2 m-mv diep verstoord is, en dat er vervuiling binnen het plangebied aanwezig is in de vorm van o.a. asbest, zware metalen en minerale oliën. De geplande bodemingrepen zullen in de vervuilde en verstoorde delen plaatsvinden. Doordat het terrein (zwaar) vervuild is, is het ook niet verantwoord om verder archeologisch onderzoek uit te voeren door de gezondheidsrisico's die werken in vervuilde grond met zich meebrengt. Bovendien zullen de geplande werken, welke zich grotendeels beperken tot 80 cm-mv, zich binnen de bestaande verstoringsdiepte bevinden.

Op basis van bovenstaande argumentatie word een advies gegeven om de terreinen vrij te geven voor verdere ontwikkeling.

Een programma van maatregelen werd hierdoor niet opgemaakt. t J. Verrijckt bvba adviseert om het plangebied vrij te geven voor verdere ontwikkelingen.

2 PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek kan geconcludeerd worden dat er geen vervolgonderzoek noodzakelijk is. Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek is met voldoende zekerheid een uitspraak te doen over de aanwezigheid en waarde van archeologisch erfgoed, het potentieel op kennisvermeerdering en de haalbaarheid van eventueel verder onderzoek.

Een doorslaggevende factor in het bepalen of verder onderzoek noodzakelijk is, is de lokale geschiedenis van het terrein. De beslissing om geen vervolgonderzoek te adviseren steunt op de volgende redenering:

- Voldoende info aanwezigheid site: Ja.
- Site aanwezig: Nee, er zijn geen aanwijzingen voor de aanwezigheid van een archeologische site. Wel zijn er voldoende aanwijzingen dat er geen archeologische site (meer) binnen het plangebied aanwezig is.
- Voldoende info over kennispotentieel en technische haalbaarheid project: Uit grondonderzoek blijkt dat een groot deel van het terrein vervuild werd in het verleden. Het gaat hier over een vervuiling door o.a. asbest, zware metalen en minerale olie. Door de hoge waarden van deze vervuiling is het niet verantwoord om hier archeologisch onderzoek uit te voeren, gelet op de gezondheidsrisico's die dit met zich mee zou brengen. Ook bleek uit hetzelfde grondonderzoek dat het terrein op sommige plekken tot wel 2m -mv verstoord is, en daarmee het archeologisch niveau zeker vergraven werd. Verder is het ook uitgesloten om archeologisch onderzoek uit te voeren op zulke vervuilde gronden. Tevens zullen de geplande werken zich ook grotendeels binnen de bestaande verstoringsdieptes situeren. J. Verrijckt bvba geeft dan ook het advies om de terreinen vrij te geven.

Indien tijdens de werkzaamheden toch archeologische resten worden aangetroffen, blijven de bepalingen voor het melden van toevalsvondsten van kracht. Deze bepalingen zijn terug te vinden in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet. Eventuele toevalsvondsten dienen binnen drie dagen na ontdekking gemeld te worden bij Onroerend Erfgoed.

3 BIBLIOGRAFIE

- BORSBOOM, A. & VERHAGEN, P. 2012. *KNA Leidraad Inventariserend Veldonderzoek Deel: Proefsleuvenonderzoek* (IVO-P). SIKB
- HANECA, K., DEBRUYNE, S., VANHOUTTE, S., & ERWYNCK, A. 2016. Archeologische vooronderzoek met proefsleuven. Op zoek naar een optimale strategie, Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed 48.
- TOL, A. J., VERHAGEN, P. & VERBRUGGEN, M. 2012. *Leidraad inventariserend veldonderzoek. Deel: karterend booronderzoek*, KNA-leidraden, Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer, Gouda.
- VAN GILS, M. & MEYLEMANS, E. 2019. *Prospecteren naar steentijd artefactensites – versie 1*, agentschap Onroerend Erfgoed.
- Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 4.0), 2019.
- SANECO bvba, 2017. Gewijzigd Oriënterend Bodemonderzoek: NV Ecore Belgium, Tiendenstraat 5-8 te Zutendaal.